

پیشینه تولید محتوای دیجیتال در گفت‌وگو با دکتر محمود بابایی

۲۶ اسفند ۱۳۹۱

دکتر محمود بابایی از کسانی است که در تولید محتوای دیجیتال در کشور به‌ویژه به زبان پارسی، پیشرو بوده است. او پانزده سال پیش، کار تولید محتوای دیجیتال را در مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران آغاز کرد که تا آن هنگام تنها به تولید پایگاه‌های اطلاعات اختصاص داشت. هنگامی که فناوری وب به تازگی در ایران شناخته شد، با تلاش او، حجم گسترده‌ای از محتوای پارسی که در ایراندک تولید شده و می‌شد، در محیط وب در دسترس همگان قرار گرفت. در این گفت‌وگو با تلاش‌های او در این زمینه بیشتر آشنا می‌شویم.

فاطمه بختیاری

■ آقای دکتر برای شروع از پیشینه درسی و شروع به کار خود در ایراندک بگویید.

من در سال ۱۳۷۴ با مدرک کارشناسی ارشد در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی که اکنون با نام علم اطلاعات و دانش‌شناسی خوانده می‌شود، عضو هیئت علمی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران (پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران کنونی) شدم. البته رشته تحصیلی کارشناسی این جانب در زمینه جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی است.

■ خواهش می‌کنم از کارهای خود در پژوهشگاه بگویید.

شروع کار پژوهشی من با تلاش در ایجاد پیوندی بین دو حوزه جامعه‌شناسی و علوم کتابداری بود که حاصل آن طرحی شد تحت عنوان «مدل‌سازی نیازهای اطلاعاتی». این طرح به مدت یک سال و نیم در پژوهشگاه اجرا شد و خروجی آن کتاب «نیازسنجی اطلاعات» بود که به چاپ سوم هم رسید.

■ درباره‌ی این طرح توضیح بیشتری بفرمایید.

حوزه‌ی نیازسنجی مربوط به علوم اجتماعی است. تولیدکنندگان نیاز دارند از خدماتی که موردنیاز جامعه است بدانند و در گام بعد این نیازها را با روش‌های علمی بسنجند. در حوزه‌ی اطلاع‌رسانی ما با مصرف‌کنندگان اطلاعات روبه‌رو هستیم. نیازسنجی اطلاعات پیوندی بود بین این دو حوزه. این کتاب اولین اثر تخصصی در زمینه سنجش نیازهای اطلاعاتی در کشور بود. چندین مقاله و نشست در زمینه بررسی و نقد این اثر برگزار شد.

■ درباره‌ی کارهای خود در حوزه‌ی فناوری اطلاعات بگویید.

من همیشه به حوزه‌ی فناوری اطلاعات علاقه‌مند بوده‌ام و کنج‌کاوی خاصی به بررسی سیستم‌های گوناگون داشتم. با کم‌دور شروع کردم سیستم عامل ویژه‌ی خودش را داشت و رایانه‌ای بود که تنها یک صفحه کلید داشت. بعد به سیستم آمیگا روی آوردم. آن زمان (سال ۱۳۷۶) وب تازه متولد شده بود. در جست‌وجوهای خود در حوزه فناوری به نرم‌افزاری برخوردیم که صفحات وب را تولید می‌کرد. در همین زمان درخواست خودکارسازی بخش تهیه مدارک که در آن مشغول بودم را دادم که مورد تایید قرار گرفت. فعالیت‌های خود را در این زمینه با نوشتن مطلبی درباره‌ی پژوهشگاه و همچنین رئیس آن شروع کردم که بسیار مورد توجه قرار گرفت. به موازات پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در سایت، اطلاعات و محتواهای علمی تولید شده در پژوهشگاه را گردآوری کردم و انعکاس دادم. در آن هنگام، سایت سه بار در روز روزآمد می‌شد.

با استفاده از امکانات پایگاه‌های اطلاعاتی موجود، پروفایل افراد حاضر در پژوهشگاه را به منظور شناخت پتانسیل‌های موجود بر روی سایت قرار دادیم که بسیار مورد توجه قرار گرفت. گام دوم، ایجاد یک مجله الکترونیکی به نام «نما» بود که به هنگام دریافت مجوز وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی، این نام پذیرفته نشد و نام «ارتباط علمی» به آن اختصاص یافت. این مجله جزء اولین نشریه‌های الکترونیکی بود که انتشار آن، تا به حال ادامه دارد.

گام سوم تبدیل اطلاعات آنالوگ و چاپی ایراندک به اطلاعات دیجیتال و قابل انتشار در محیط وب بود.

گام چهارم انتشار مداوم محتوای تولید شده در پژوهشگاه در پایگاه وب بود. در واقع تمامی مدارک تولید شده اعم از کتاب، طرح پژوهشی، مقاله، گزارش و ... به صورت تمام متن بر روی سایت قابل دسترس بود.

گام پنجم ایجاد محفلی ارتباطی بود برای سازمان‌هایی که در حوزه فناوری اطلاعات کار می‌کردند همچون هیئت امناء، شورای اطلاع‌رسانی، و کمیسیون‌های مرتبط در حوزه ارتباطات.

■ آقای دکتر در دسترس قرار دادن محتواهای تولید شده در پایگاه وب، اشکالی ایجاد نمی‌کرد؟

بهره‌برداری از دروازه‌ی اطلاعاتی گشوده شده تنها محدود به داخل سازمان نبود بلکه در سطح جامعه از آن استفاده می‌شد. حتی صدا و سیما از سایت ما نقل می‌کرد و گاهی هم به صورت رایگان (با استفاده از زیرنویس) برای سایت تبلیغ می‌کرد. بسیاری از مقاله‌های ما در مطبوعات چاپ می‌شد، متأسفانه بدون اجازه و حتی بدون این که اسم سایت را بیاورند. به عنوان مثال روزنامه آسیا بدون کسب اجازه، کتاب نشر الکترونیکی را در ۲۲ قسمت چاپ کرد و ما جز تذکری برای درج منبع، هیچ مانعی برای ادامه انتشار آن نکردیم. این دسترسی به اطلاعات باعث تغذیه‌ی تمامی مجلات و رسانه‌های دیگر می‌شد. مقاله‌های ماهنامه‌ی ارتباط علمی و اطلاع‌رسانی به طور گسترده‌ای باز نشر و استفاده می‌شد.

■ از تولید متن فارسی در قالب pdf بگوئید.

در آن زمان تولید محتوا به زبان فارسی بسیار کم بود. یکی از قالب‌های مهم برای نشر اطلاعات، قالب pdf بود. متأسفانه در آن زمان نرم‌افزار این قالب از کاراکترهای فارسی پشتیبانی نمی‌کرد. کاری که امروز، به دلیل وجود امکانات نرم‌افزاری، از هر کاربر مبتدی بر می‌آید. در سال ۷۹-۱۳۷۸ ما موفق به تولید متن فارسی در قالب pdf شدیم. به موازات این موفقیت یادداشتی نوشتم با عنوان «چگونه فایل pdf بسازیم» که بسیار مراجعه‌کننده داشت و بعد آن را در کتاب «نشر الکترونیکی» که در سال ۱۳۸۱ منتشر شد، به عنوان پیوست چاپ نمودم. البته ما در این موفقیت اولین نبودیم شاید افراد بسیار معدودی دانش این کار را داشتند ولی به دیگران

نمی گفتند ولی ما آن را به اطلاع عموم رساندیم به همین دلیل، و نیز محتوای دیجیتالی انبوه و پایگاه‌هایی غنی اطلاعاتی، مراجعه به سایت پژوهشگاه بسیار بالا بود و به بیش از ۶۰۰ هزار بازدیدکننده در ماه می‌رسید.

با توجه به سطح فناوری در دسترس آن زمان، موفق به کسب رتبه‌ی ممتاز و دریافت جایزه‌ی کاپ طلایی برای چهار سال متوالی (سال‌های ۸۰ تا ۸۴) از سوی یک سایت جهانی معتبر شدیم.

■ لطفاً از کارهای کنونی خود بگویید.

من در سال ۱۳۸۶ برای ادامه تحصیل در مقطع دکترا، همه‌ی مسئولیت‌های خود را در سایت و سرورها و ماهنامه‌ی ارتباط علمی تحویل دادم. در این ۹ سالی که مشغول انجام این کارها بودم، طرح‌های پژوهشی‌ام بسیار کم بود و از نظر علمی زیان کردم هرچند کتاب نشر الکترونیکی و یادگیری الکترونیکی نیز دستاورد آن سال‌هاست ولی دستاوردهای پژوهشی‌ام می‌توانست بیشتر باشد. رساله‌ی دکترا من درباره‌ی گفتمان‌های فضای سایبری بود که با امتیاز عالی به سرانجام رسید. هنوز هم دغدغه‌ام مطالعات فضای سایبری است و به طور اختصاصی در این زمینه کار می‌کنم. تدریس در حوزه فناوری اطلاعات (کارشناسی ارشد) در دانشگاه علامه طباطبایی از دیگر فعالیت‌هایم است.

■ از شما سپاس‌گزاری و برایتان آرزوی کامیابی دارم.

من هم برای شما و انجمن علمی مدیریت اطلاعات ایران آرزوی موفقیت دارم.